

veljá tudi od višinj; češplje, slive in višnje naj leže v suhem hramu poprej nekoliko časa, pa ne debelo nasute, da se do dobrega pozorijo. (Konec sledi.)

Zgodovinske čertice.

Celjski pokneženi grofi.

Ko je popotnik došel v Celje, ter se ozira po lepi okolici, ugleda na jugo-izhodnem kraji prijetnega mestica obgojzden hrib, verh kterega stoji poderto ozidje in molí v oblake štirivoglati stolp. Radoveden vprašuje popotnik, kaj da je to? Povémo mu:

To so razvaline staroceljskega grada.

Bilo je ondi nekđaj domovje slovečih Celjskih grofov; zdaj pa je zapušena gradina. Tako se svet preminja!

Ker je lani 9. novembra bilo ravno 400 let, kar je poginil zadnji potomec tote rodovine, menimo, da bo prav, če na kratko kaj povemo prijetlom domače zgodovino od mogočnih in ponosnih Celjskih grofov.

Utemeljitelj tega rodú bil je Miroslav svobodnik Saneški, kterega je cesar Ludevík IV. 16. aprila 1341 zavolj imenitnih zaslug za vladarja in carevino, in zavolj obširnih posestev njegovih povišal v grofovski stan, ter ga grofa Celjskega imenoval. Pozneje je poterdil to dostojanstvo Jermanu I. in bratiču njegovemu Vilhelmu Saneškemu tudi cesar Karl IV. 30. septembra 1372. Imenovali so se ti gospodje potem sploh Celjski grofi po svojem gradu v Celji.

Jerman I. je bil razploditelj te grofove rodovine. Žena mu je bila Katarina, hči Štefana Tvardka, kralja bosniškega. Prej imenovani bratič njegov Vilhelm je bil vzel Ano, najmlajšo hčer kralja Kazimira Velikega, poslednjega na Poljskem vladajočega Piasta. Jedina hči tega zakona, tudi Ana imenovana, je v letu 1401 podala roko kralju Vladislavu I., pokolenja jagelonskega; umerla je 1416. Oče njeni je pa umerl 1392 v Beču, ter počiva v Celji.

Pridobila je rodovina Celjskih grofov polagoma mnogo posestev na Štajarskem, Horvaškem, Krajnskem, Koroškem in Avstrijskem, ter se je obogatila po mnogih bojih in službah; ojačila se je najbolj, ko se je posvačila s poljskimi kralji, pozneje celó z nemškim cesarjem. Dosegla pa je verhunec svoje slave o dōbi cesarja Šišmana, padla pa še hitreje pod njegovim unukom, kraljem Ladislavom leta 1456.

Jerman I., ki je 21. marca 1385 v Beču umerl in v Celji počiva, je zapustil po svoji ženi Katarini, bosniški kneginji, dvoje sinov: prvi je bil Ivan, ki je brez otrok umerl 29. aprila 1372; drugi je bil Jerman II.; ta je bil deželni glavar v Krajni, ban Horvatske, Slavonske, Dalmacije in neke strani Bosnije. Ženo je imel Ano, grofinjo Šaumburško, in je rodil tri sinove, med kterimi ga je nadživel le Miroslav II.; drugi sin Jerman je bil najprej frizinški škof, potem pa (29. marca 1421) izvoljen knezoškof tridentinski; hčer je imel Jerman tudi troje, kterih najmlajša je bila Barbara, lepa pa bohotna; njej je glavo venčala cesarska krona: kajti za ženo jo je vzel cesar Šišman leta 1408.

V letu 1436, 30. novembra je ta cesar poknežil svojega svaka, grofa Miroslava II. in sina njegovega Ulriha II., ter ga imenoval pokneženega grofa Celjskega, nju grofovine pa: celjsko, ortenburško in zagorsko je povišal v knežovine z vsemi pravicami, kakoršne imajo drugi knezi v carevini. To je bila najvišja stopnja slave, ktero je dosegla rodovina Celjskih vladarjev.

Primerilo se je pa, da je cesar Albert II. 29. oktobra 1439 umerl; udova njegova je v Komoranu 22. februarja 1440 porodila sinčka Ladislava posmertnika, ki je bil naslednik česke in ogerske krone, pa tudi vojvodine avstrijske. Malo prej je pa vojvoda Miroslav nastopil vladarstvo kot rimski kralj, ter oba grofa Celjska poterdil v knežtvu. Grof Ulrih, zvit in prekanjen pa nezmerno

častilakomen mož, si je zeló prizadeval, da je zakriljenika cesarjevega, kraljiča Ladislava, v svoje zakriljstvo dobil, da bi vladal on v imenu kraljevega fanta. Prekaniti je hotel vesvoljni svet, pred vsem pa odpraviti možé, ki so nasprotovali njegovi vladoželji. Med temi možmi je bil posebno Ivan Hunyady, slavni nadstojnik ogerske kraljevine, kterega je grof Ulrih silno čertil in se ga znebiti hotel; pa ne le znebiti, — ob moč in življenje pripraviti je hotel Hunyada in sina njegovega, da bi sam vladal v imenu mladoletnega kraljiča ogerskega.

Grof Ulrih je bil o tej dōbi, kakor pripoveduje „Celjska kronika“, najimenitnejši, najmogočnejši grof rimsko-nemške carevine. Imel je on mnogo lastnih dežel, bogastva pa toliko, kolikor ga nista imela ne kralj ne cesar; bil je ban na Horvaškem, Slavonskem in v Dalmaciji, zet serbskega vladarja, Jurja Brankoviča, stric ogerskega in českega kralja, in namestnik v Avstrii; bil je celó svak turškega sultana Amurata II., ki je za ženo imel Maro, drugo hčer Brankoviča; da! v žlahti carigradskih cesarjev je bil, ker žena njegova, Katarina, je bila hči Irene Kantakucene.

Tolika čast in moč pa vendar ni mogla upokojiti nenasitljivega serca njegovega. Želel je, da bi kralja tudi namestoval na Ogorskem, kakor je bil namestnik njegov na Avstrijskem in po kraljevinah horvaško-slavonsko-dalmatinskih. Ondi mu je bil pa stari junaški Sibinjanin (Ivan Hunyady) na poti. Njega se znebiti, ga je začel Ulrih kralju dolžiti, da uni za kralja kaj ne mara, temoč le svojevoljno vlada po Ogorskem; da se je bati, da bi Hunyady njemu (kralju) celó ogersko kraljestvo ne odmaknil. Mladi nevedni kralj je verjel, kar mu je Celjski v ušesa šepetal; vendar ni mogel prekaniti hrabrega Hunyada, če lih mu je osoda podelila še to, po čem je toliko hrepenel. Nezmerna vladoželja Ulrihova pogubila je pa njega. Žalostni konec njegov hočemo nekoliko obširneje popisati.

(Konec sledi.)

Pomenki ljubljanskega zgodovinskega zbora.

V desetem mesečnem zboru, ki je bil 8. dan t. m., in kterega so poslavili tudi prevzvišeni gospod deželni poglavar s svojo nazočnostjo, je gosp. profesor Egger govoril od šolskih iger (Schuldrama) v Celovcu, in nanašaje se na igrokaz od leta 1692, ki se nahaja v ljubljanski bukvarnici, je povedal, kako so jih tamošnji učenci, 17 in 18 let stari, v šoli igrali. Omenjene igre v letu 1692, ki so jo konec leta ob daritvi šolskih daril učenci v jezuitarski šoli koroškim deželnim stanovom na čast igrali, se je po latinskem in nemškem programu glasil napis: „Male parta, male perdita“, d. i. „Wie gewonnen so zerronnen“ (kakor prišlo tako prešlo). Predmet te skoz in skoz po pravilih dramatičnih v 3 djanjih zložene igre, da ga ob kratkem popišemo, je bil ta-le: Ko je Balduin flandriški, pozneje (leta 1204) tudi car carigraški, v vojski zoper Bugarine poginil, je vladala deželo njegova hči Flavila. Ljudstvo ni bilo z babjim vladarstvom zadovoljno. To pa je bila voda na mlin nekega zvitega pušavnika Šampanjskega, ki gré v deželo Flavile in se dela za Balduína, češ, da se je domú povernil. Ljudstvo se dá prekaniti in veliko jih stopi na njegovo stran. Ali ovadil ga je nek njegovih zapetačev, da ga ujamejo in ob glavo denejo. In tako „je prešlo kakor je prišlo“ carstvo njegovo. — Mnogo učencev je igralo v ti igri, in, kakor se v programu bere, so bili med njimi tudi 3 Krajnci. — Gosp. profesor je razložil potem pomembo takih iger za šolo. Pri ti priliki je omenil tudi kmečkih iger, ki so jih v mnogih deželah prosti ljudje, kmetje itd. igrali, in kterih je posebno na Koroškem veliko znanih.

Društveni tajnik gosp. dr. E. Kosta je govoril o potrebi kritičnega pretresovanja zgodovinskih preiskav in zgodovinopisja, in razložil višji in nižji pretres (kritiko) v zgodovinstvu. Nižji pretres se le spuša na drobno v to: je li vse res, kar povestnica pripoveduje; tak pretres je

že spolnil svojo nalogo, če skuša nasprotno povedke enmalo poravnati; višji pretres pa preiskuje vsako povest natanko: ali je resnična ali ne. Gosp. dohtar je potem v izgledih starejše in novejše povestnice pot takega višjega pretresa razložil in o tem sosebno velikih zaslug Niebuhrovih omenil.

Vodja gimnazijalnih šol gosp. Nečásek je bral predpis naukov in strahovanja v gimnazijalnih šolah v letu 1810, in pridjal nekatere razjasnila. Iz 2 razredov gimnazije so prestopili (1810—1813) učenci v licej s 5 razredi. Gimnazijalne javne šole so bile v Ljubljani, Novem mestu, Krajnji, Postojni in privatna v Idrii.

Gosp. profesor Metelko je popisal nesrečno osodo učenega rusovskega patra Maksima, kateri je za prave pravila slovenske slovnice toliko preterpel, da se po pravici more mučenec za slovensko slovnico imenovati. Z nevednimi pregledniki se je pri določi liturgiških knjig sperl in ker so se ti nanašali na veljavo cesarjevo, je P. Maksim brez ovinkov rekel, da v slovničarskih rečeh nima cesar nobene veljave; na to so ga sovražniki njegovi zatožili, da je veličanstvo razžalil, in v ječo je mogel, iz ktere ga je po 33letnem terpljenju leta 1556 smert rešila.

Gosp. skriptor Kosmač je bral kratek življenjepis visoko učenega bukvarnika Matija Čopa, ki je v najbolji starosti v Savi utonil. Leta 1797 v Žerovnici na Gorenskem rojen, je dokončal tadajne modroslovske in 3 leta bogoslovskih šol v Ljubljani in na Dunaji; zapustivši bogoslovstvo se je podal k učiteljstvu; leta 1820 je šel za profesorja 5. in 6. latinske šole v Reko, leta 1822 pa je bil prestavljen v Lvov, 1827 pa v Ljubljano; leta 1828 po smerti Kalistra je prejel začasno službo licealnega bukvarnika, ktera mu je bila pozneje stanovitno izročena. Leta 1835 je goriomenjeno nesrečno smert storil. Znana je njegova velika učenost, posebno jezikoslovna. 18 jezikov je razumel in tudi v njih slovstvu dobro izveden bil. Škoda, da nam ga je nemila smert pred vzela, preden je kaj spisal in potomstvu zapustil!

Narodopisje.

Razne imena Istranov.

Obličja, jezik, noša in šege isterske so toliko različne, da bi se dalo misliti, da niso vsi na enkrat in ne od jednega kraja sèm prišli. Tako ljudje okoli Pazina imenujejo svoje isterske sosede: Latine, prave Italijane na zahodnem morskem bregu, ter jih deržijo za zvite možé; od ondot gori do Raše, Zmina, Kringe, Finjana, Vlahe Arbanase (Slovane), med njimi so v Poraji blizu Vodnjana Vlaha Perojci, jedini staroverci v Istri; Vlahe Čiribirce s svojim jezikom na severni strani Čepiškega jezera; oni prvi se oblačijo bolj po horvaški, ti poslednji pa po bezjaški; Bézjake po sredi Istre od Pirana do Plomina; njih stara noša so kratke hlače, nogovice in čevlji; Fučke okoli Buzeta, vse, ki nosijo bele kapice, kakor spavne, in Savrine vse, ki hodijo v črnem oblečeni pod Terstom okoli Kopra; Čiče gori v Čičarii, Liburnjane pa samo po mestnih imenih imenujejo. J. V.

Jezikoslovne drobtinice.

Na vprašanje v „Novicah“ so nam dali gosp. Miroslav Vilhar vediti, da beseda sles ali sels namesto murbe po Senožškem nikjer ni navadna, in da sels nič drugzega ni kot laška beseda gelso (izgovorjana dželso), ktera pomeni murbo (drevo). — Zastran „Gute Miene zum bösen Spiel machen“, so nam pisali gosp. D. Hojker, da so večkrat slišali „za hudo se še dobrihtati“, — gosp. J. Pajk pa: „k zoperni igri smejat se“. — Gosp. Cigale nam iz Dunaja pišejo, da se semtertje v slovensko pisanje napačno vriva beseda „stroga“ za „mašina“. V nobenem slavenskem narečju se kaj takega ne nahaja; sami

Čchi (pa ne prosto ljudstvo, ki pravi mašina) radi pišejo stroj (kar pomeni uredbo); pred nekaj leti pa so po starem pisali strog in v kakem akuzativu stroge, in od tod se je napačno v slovenske bukve in slovnike vrnila za mašino beseda stroga, ktera v slovenskem (na Štajarskem) pomeni svinjsko bolezen ikre (Finnen). — Dalje so nam gosp. Cigale sledeče pisali: „Kakor sem unidan od stroge omenil, vam hočem danas naznaniti važno pravilo, ki ga nima nobena slovenska slovnica, čeravno je v družih narečjih veljavno, in ktero sem od gosp. Miklošiča zvedel, namreč: pomanjšavna pritiklina —ica se pri imenih ženskega spola le takrat smé rabiti, kadar se imé končava na —a, na priliko: žena — ženica itd.; kadar pa se ime končava s kakim soglasnikom, se pomanjšavica le piše s ca ali ka; torej: vervca (ne vervica od verv), senca (od sen-i), durce ali dvérce, nočca, lučca itd.“ — Gosp. Kobe so nam pisali: „Ljube Novice! Ve bi naj bolj zvedile po Slovenskem gredé: ali se še kje rabi besedica „da“ pred glagolom v naznanivnem naklonu namesto besedice „ako“ ali „ko“ pred glagolom v vezalnem naklonu (verbindende Art), kakor jo rabijo beli Krajnci in Dalmatinci, na priliko: „da imam, bi ti dal“, namesto „ako bi imel, bi ti dal“, — „da grem na sejm, bi ti čevlje kupil“, — „da sem šel k maši, bi bil prav storil“ itd.

Novičar iz avstrijskih krajev.

Iz Gradca. Časnik štajarske kmetijske družbe „Wochenblatt“ razglša v 5. listu, da spet letos 18. augusta se bodo delile darila (premije) 100 poslom možkega in ženskega spola in pa vincarjem in vincarcam, ki najmanj 10 let zaporedoma služijo pridno, zvesto in pošteno enega gospodarja; za darilo se delijo hranilnične bukvice po 20 gold. Kdor želi tako darilo prejeti, se ima zadnji čas do konca prihodnjega mesca s svojo prošnjo oglasiti pri pristojniku kmetijske podružnice svojega kraja.

Iz Gorice. Svetli knez in véliki škof goriški gg. Andrej Gollmayer so 12. dan t. m. svoji duhovšini in vsem vernim stanovnikom v goriški škofii razposlali pastirski list, v katerem gledé na čedalje višjo primanjko bogoslovcev prosijo milodarov za napravo odrejevavnice fantov (Kuabenseminar). Visoki gospodje, kateri nočejo imenovani biti, so v ta namen že obilo darovali; vendar je to še premalo. Doneski so dvojni: eni imajo biti za to, da se pripravna hiša za vzrejalnišče kupi; eni pa, ki se vsako leto odrajujejo, so namenjeni za navadne potrebe take odrejevavnice. Gosp. tehanti so povabljeni, naj naberejo milodare med duhovščino, pa tudi med drugimi svojimi farani. Triest. Z.

Iz Celovca piše „Kl. Z“, da so presv. cesar 9. dan t. m. dovolili napravo železnice iz Marburga čez Celovec, Belak, Lienc in Bruneken do tiroljske, — drugo stransko pa iz Belaka do tiste, ki bo iz Verone v Terst šla.

Iz Ljubljane. V poslednjem zboru mestnega odbora so zraven izvolitve gosp. Jeras-a, sedanjega aktuarja pri c. k. okrajni gosposki v Postojni, za drugega magistratnega svetovavca namesto gosp. Oblaka, ki se je zavoljo bolehnosti v odpočetje podal, in nekterih drugih reči, bili tudi mestni dohodki in stroški za tekoče leto po večkratnih natanjnih pretresih ustanovljeni. Dohodki so prevdarjeni z všteto mestno doklado na 79.146 gold., stroški pa na 86.062 gold.; torej bo konec leta manjkalo 6916 gold. — tedaj bo letošnja primanjka precej manjša memo lanske.

Novičar iz raznih krajev.

Lombarško-benečansko kraljestvo je židane volje. Splošna prizanesba (amnestija) mu je bila oklicana 25. dan t. m. Lastnoročno pismo Cesarjevo do maršala Radecki-ga se tako-le glasi: „Iz milosti prizanesem vsem iz lombarško-benečanskega kraljestva, ki so zavolj hudodelstva velike izdaje, razžaljenja veličanstva, zavolj motenja javnega pokoja in zavolj puntarstva še v ječah zaperti, in velevam,